

Sisällys

1	Asia	2
2	Hakija	2
3	Ratkaisu	2
4	Asian vireilletulo	2
5	Asiaselostus	2
5.1.	Kilpailuviraston yrityskauppapäätökset	2
5.2.	Aiemmat ehtomuutokset	3
5.3.	Raakamaitoa koskeva ehto	4
5.4.	Valion hakemus ehtomuutokseksi	6
6	Kilpailuoikeudellinen arviointi	7
6.1.	Yrityskaupan ehtojen muuttamista koskeva kilpailulain säännös	7
6.2.	KKV:n asiassa tekemät selvitykset	7
6.3.	KKV:n arvio Valion esittämistä perusteista	8
6.4.	Ehtojen voimaantulo	13
6.5.	KKV:n johtopäätökset	14
7	Päätös	14
8	Sovelletut säännökset	16
9	Muutoksenhaku	17
10	Lisätiedot	17

1 Asia

1. Hakemus yrityskauppaa koskevien ehtojen muuttamiseksi.

2 Hakija

2. Valio Oy

3 Ratkaisu

3. Kilpailu- ja kuluttajavirasto hyväksyy Valion ensisijaisen hakemuksen yrityskauppapäätöksissä (dnrot 1151/81/1999 ja 619/81/2004) asetettujen ehtojen muuttamiseksi ehdon 1 (raakamaito) osalta.

4 Asian vireilletulo

4. Asia on tullut vireille Valio Oy:n (jäljempänä "Valio") 9.10.2017 Kilpailu- ja kuluttajavirastolle¹ (jäljempänä "KKV" tai "virasto") toimittamalla hakemuksella yrityskauppaehtojen muuttamiseksi. Valio haki muutosta raakamaidon myyntivelvoitetta koskevaan ehtoon (ehto 1. "Raakamaito"). Valio on toimittanut KKV:n pyynnöstä tarkennetun hakemuksen 12.10.2017. Tarkennus koski hakemuksessa olleita tulkinnanvaraisia kohtia.
5. Valio ei hakemuksellaan korvaa tai muuta 1.10.2015 toimittamaansa hakemusta yrityskauppaehtojen muuttamiseksi, joka on myös vireillä KKV:ssä (dnro KKV/1246/14.00.10/2015).

5 Asiaselostus

5.1. Kilpailuviraston yrityskauppapäätökset

6. Vuonna 2000 Valio hankki Osuuskunta Maito-Pirkan² (jäljempänä "Maito-Pirkka"), Kainuun Osuusmeijerin³ ja Aito Maito Fin Oy:n (jäljempänä "Aito Maito") liiketoimintoja (jäljempänä "vuoden 2000 yrityskauppapäätös").⁴ Järjestelyssä Valio hankki tosiasiallisen määräysvallan

¹ Kilpailuvirasto ja Kuluttajavirasto yhdistyivät 1.1.2013 alkaen Kilpailu- ja kuluttajavirastoksi. Tässä päätöksessä virastosta käytetään kumpaakin nimeä tarkastellusta ajankohdasta riippuen.

² Maito-Pirkka oli Pirkanmaalla toimiva meijeriosuuskunta, joka valmisti Tampereen meijerissään nestemaitotuotteita, jogurttia, voita sekä kuorittua ja vakioitua maitoa. Maito-Pirkan jalostama vuotuinen maitomäärä oli noin 110 miljoonaa litraa ja sillä oli noin 1500 tuottajaomistajaa.

³ Kainuun Osuusmeijerillä oli meijeri Sotkamossa, jossa se valmisti useita eri maitotuotteita. Kainuun Osuusmeijerin vuotuinen maitomäärä oli noin 85 miljoonaa litraa ja sillä oli noin 1 100 tuottajaomistajaa.

⁴ Valio Oy / Kainuun Osuusmeijerin, Osuuskunta Maito-Pirkan ja Aito Maito Fin Oy:n meijeri ja markkinointiliiketoiminnot, 20.6.2000 (dnro 1151/81/1999).

Maito-Pirkan ja Kainuun Osuusmeijerin keräämän raakamaidon jalostukseen sekä jalosteiden markkinointiin ja jakeluun. Lisäksi kauppaan kuului Maito-Pirkan ja Kainuun Osuusmeijerin välisen yhteisyritys Aito-Maidon liiketoiminta, joka käsitti muun muassa emoyhtiöiden valmistamien tuotteiden markkinointi-, myynti- ja jakelutoiminnoista vastaamisen.

7. Vuonna 2004 Valio hankki Meijeriosuuskunta Milkan (jäljempänä ”Milka”) Vöyrin juustoliiketoiminnan (jäljempänä ”vuoden 2004 yrityskauppapäätös”).⁵ Järjestelyyn liittyen Valio teki hankintasopimuksen, jonka mukaan Milkan jäseniltään keräämä raakamaito myydään Valiolle. Raakamaitosopimuksen tuloksena Valion raakamaidon hankinta kasvoi noin 60–80 miljoonalla litralla.
8. Kilpailuvirasto määräsi näissä yrityskauppapäätöksissä Valion noudatettavaksi sitoumukset, jotka Valio esitti Kilpailuvirastolle yrityskauppojen aiheuttamien kilpailuongelmien poistamiseksi ja siten yrityskauppojen hyväksymiseksi.⁶
9. Vuoden 2000 päätöksen keskeisimmässä ehdossa Valio sitoutui myymään vuosittain kotimaan markkinoiden kilpailijoilleen enintään 150 miljoonaa litraa raakamaitoa tai sen komponentteja laskettuna niitä vastaavaksi määräksi raakamaitoa (ehto 1). Maidon komponentteja ovat kuorittu maito, vakioitu maito sekä raakakerma. Samassa päätöksessä Valio sitoutui muihinkin ehtoihin, jotka koskivat raakamaidon myynnin ehtokonaisuutta täydentäviä ehtoja (ehdot 2–7) sekä valvontaa ja riitojen ratkaisua (ehto 8). Vuonna 2004 annetussa päätöksessä myyntikiintiötä kasvatettiin 35 miljoonalla litralla 185 miljoonaan litraan.

5.2. Aiemmat ehtomuutokset

10. Raakamaitoa koskevaa ehtoa 1 on lievennetty Valion hakemuksesta Kilpailuviraston 23.6.2009 tekemällä ehtomuutospäätöksellä 1.1.2010 alkaen (jäljempänä ”vuoden 2009 ehtomuutos”).⁷ Lievennys koski kuoritun maidon ja täysmaitoa vähärasvaisemman vakioitun maidon hinnoittelua. Ehtomuutoksella siirryttiin kyseessä olevien komponenttien myyntihintaa laskettaessa soveltamaan niin sanottua ylijäämämääräsvan takaisinostohinnoittelua tietyn ostomäärän ylittävältä osalta. Valio esitti hakemuksensa

⁵ Valio Oy / Meijeriosuuskunta Milkan Vöyrin juustoliiketoiminta, 8.10.2004 (dnro 619/81/2004).

⁶ Vuonna 2004 annetussa päätöksessä lisättiin ehdon 1 mukaan toimitettavan raakamaidon määrää 35 miljoonalla litralla. Muilta osin sitoumukset on määrätty noudatettaviksi vuonna 2000 annetussa päätöksessä.

⁷ Hakemus yrityskauppaa koskevan ehdon lieventämiseksi, 23.6.2009 (dnro 1151/81/99).

perusteluna, että sille aiheutuu tappiota kuoritun maidon komponentti-kaupasta eikä kiintiöraakamaidon hinnoittelu ilman esitettyä muutosta ole kustannusvastaavaa.

11. Lisäksi KKV on päätöksellään 23.4.2015 hyväksynyt Valion hakemat muutokset ehtoihin 2 (tuotemerkit), 3 (vientii) ja 4 (suljettavien tuotantolaitosten myynti).⁸ Ehtoihin on niiden voimassaoloaikana tehty myös muita pienempiä muutoksia.
12. KKV:ssä on nyt käsiteltävänä olevan asian lisäksi vireillä myös toinen Valion ehtomuutoshakemus.⁹

5.3. Raakamaitoa koskeva ehto

13. Raakamaitoa koskeva ehto (ehto 1) kuuluu tällä hetkellä seuraavasti¹⁰:

Valio sitoutuu siihen, että kotimaan markkinoiden Valioryhmästä riippumattomat varteenotettavat tosiasialliset ja potentiaaliset kilpailijat voivat ostaa Valiolta vuosittain yhteensä enintään 150 milj. l¹¹ raakamaitoa.

Kilpailijat voivat ostaa tuotteen raakamaitona, kuorittuna maitona, vakioituna maitona tai kermana. Ostomäärä lasketaan vastaavana raakamaitona. Mikäli Valion kokonaishankintamäärä Suomesta laskee nykyiseltä 1,77 mrd litran vuositasolta, laskee mainittu raakamaidon myyntivelvoite samassa suhteessa.

Raakamaidon myyntihintana käytetään Valion oman meijerialan teollisuuden keskimääräistä ostohintaa. Kuitenkin mikäli asiakas vaatii normaalista raakamaidon hankintaliiketoiminnasta poikkeavia järjestelyjä (esimerkiksi poikkeuksellisen pitkiä kuljetusjärjestelyjä taikka pieniä toimituseriä), Valio voi lisätä hintaan kohtuulliset ja syrjimättömät kustannusvastaavat lisäkustannukset.

Valio sitoutuu siihen, että raakamaidon hinnoittelun avulla ei siirretä Valion tulosta (esimerkiksi muiden liiketoimien taikka rahoitusjärjestelyjen tuottoa) osakkaille tai tuottajille taikka siirretä kyseisten asiakkaiden maksettavaksi Valioryhmän muita kustannuksia. Valion oman teollisuuden keskimääräinen ostohinta ei voi ylittää hintaa, joka takaa Valion kotimaiselle maidonjalostustoiminnalle kohtuullisen katteen. Valion teollisuuden keskimääräisen ostohinnan määrittelyssä otetaan huomioon kaikki osuuskuntien Valiolle suorittamat

⁸ Hakemus yrityskauppaa koskevien ehtojen poistamiseksi, 23.4.2015 (dnro 154/14.00.10/2011).

⁹ Dnro KKV/1246/14.00.10/2015.

¹⁰ Kursivoidut osat ehtoon 1 on lisätty Kilpailuviraston 23.6.2009 tekemällä ehtomuutospäätöksellä.

¹¹ Tähän määrään lisätään 35 miljoonaa litraa raakamaitoa 8.10.2004 annetun Valio / Meijeriosuuskunta Milkan Vöyrin juustoliiketoiminta -yrityskauppapäätöksen (dnro 619/81/2004) mukaisesti.

maksut, joilla tosiasiallisesti alennetaan Valion raakamaidon hankintakustannusta (esimerkiksi osuuskuntien Valiolle suorittamat markkinointi- tms. maksut).

Täysmaidon sekä täysmaitoa rasvaisemman vakioidun maidon sekä kerman myyntihinta lasketaan raakamaidon ostohinnasta alalla yleisesti käytetyn arvosuhteen (rasva/valkuainen) perusteella lisätynä kohtuullisilla ja kustannusvastaavilla käsittelykustannuksilla.

Valio sitoutuu siihen, että hinnat ovat syrjimättömiä ja että se kohtelee kyseisiä asiakkaitaan muutenkin syrjimättömästi (esimerkiksi tuotteiden laadun, hankintaan mahdollisesti sisältyvien palveluiden ja muiden hyödykkeiden suhteen).

Asiakkaan ostaessa kuukaudessa 1–500 000 litraa kuorittua maitoa ja/tai täysmaitoa vähärasvaisempaa vakioitua maitoa, tämän maidon myyntihinta lasketaan raakamaidon ostohinnasta alalla yleisesti käytetyn arvosuhteen (rasva/valkuainen) perusteella lisätynä kohtuullisilla ja kustannusvastaavilla käsittelykustannuksilla.

Mainittu 500 000 litran kuukausimäärä, johon sovelletaan arvosuhdehinnoittelua, voi koostua pelkästään joko kuoritusta maidosta tai täysmaitoa vähärasvaisemmasta vakioidusta maidosta tai niistä molemmista kuitenkin siten, että näin ostettavan kuoritun maidon ja täysmaitoa vähärasvaisemman vakioidun maidon määrä on yhteensä enintään mainittu 500 000 litraa kuukaudessa.

Arvosuhdehinnoittelun edellytyksenä on, että asiakas ostaa kuoritun maidon tai täysmaitoa vähärasvaisemman vakioidun maidon omien tuotteidensa valmistamiseksi. Yhtenä kiintiöasiakkaana pidetään asiakkaan kilpailuoikeudellista yritysryhmää kokonaisuudessaan sekä sellaisia ao. yritysryhmän sopimusvalmistajia tai vastaavia yhteistyökumppaneita, jotka valmistavat meijerituotteita kyseisen kiintiöasiakkaan tuotemerkillä. Mainittu 500 000 litran arvosuhdehintaisten määrä on tarkoitettu asiakkaan omien tuotteiden valmistukseen, ei edelleen myytäväksi toisille kiintiömaitoasiakkaille. Arvosuhteella myytävää määrää pienennetään asiakkaan mahdollisesti edelleen toisille kiintiömaitoasiakkaille myymän kuoritun maidon ja täysmaitoa vähärasvaisemman vakioidun maidon määrällä.

Kun asiakkaan kuoritun maidon ja täysmaitoa vähärasvaisemman vakioidun maidon yhteenlaskettu ostomäärä ylittää 500 000 litraa kuukaudessa, rajan ylittävän mainitunlaisen maidon myyntihinta lasketaan ns. ylijäämärasvan takaisinostohinnoittelumallin mukaisesti. Sen mukaan asiakas maksaa raakamaidosta Valiolle Valion oman meijeriteollisuuden keskimääräisen ostohinnan lisätynä kustannusvastaavilla käsittelykustannuksilla. Valio hyvittää asiakkaalle Valiolle jäävästä rasvasta teollisuusvoin hinnan ja kirkumaitojauheen hinnan sekä mahdollisen voin vientituen.

Teollisuusvoin takaisinostohinta määräytyy Valion teollisuusvoista 12 edeltävän kuukauden aikana saaman, määrillä painotetun keskiarvohinnan mukaan. Tätä hintaa laskettaessa otetaan huomioon sekä teollisuusvoin kotimaan myynti että sen vienti. Hintaa tarkistetaan 3 kertaa vuodessa eli 1.2., 1.6. ja 1.10. ja hinnat ovat voimassa

1.1.—30.4. (1.10.—30.9. hinnan määräytymisjakso), 1.5.—31.8. (1.2.—31.1. hinnan määräytymisjakso) ja 1.9.—31.12. (1.6.—31.5. hinnan määräytymisjakso).

- -”

5.4. Valion hakemus ehtomuutokseksi

14. Nyt käsiteltävänä olevalla hakemuksella Valio hakee muutosta raakamaitoehtoon (ehto 1) siltä osin, kun ehto koskee komponenttien myyntiä kiintiöasiakkaille. Valio hakee ehtomuutosten tulevan voimaan 1.1.2018.
15. Ensisijaisesti Valio hakee ehtoa muutettavaksi siten, että kiintiöstä voisi ostaa kuorittua maitoa enintään 500 000 litraa kuukaudessa ja raakakermaa 60 500 litraa kuukaudessa. Enimmäisostorajat koskisivat kaikkia kiintiöasiakkaita ja olisivat asiakaskohtaisia kuukausiostorajoja.
16. Toissijaisesti Valio hakee ehtoa muutettavaksi siten, että kiintiöstä voisi ostaa kuorittua maitoa enintään 500 000 litraa kuukaudessa ja raakakermaa 60 500 litraa kuukaudessa. Kuukausirajat ylittävissä ostoissa tulisi kiintiöstä ostaa ainesosat joko raakamaitona tai maidon ainesosien luontaisen koostumuksen suhteessa kahtena komponenttina. Enimmäisostorajat koskisivat kaikkia kiintiöasiakkaita ja olisivat asiakaskohtaisia kuukausiostorajoja.
17. Lisäksi Valio hakee ehtoa muutettavaksi siten, että vakiodun maidon myyntiehto poistettaisiin kokonaan.
18. Valio perustelee ehtomuutoshakemustaan sillä, että markkinaolosuhteet ovat kilpailulain 30 §:n edellyttämällä tavalla olennaisesti muuttuneet komponenttien myyntiehdon asettamishetkellä vallinneesta tilanteesta. Muutoksen johdosta komponenttien myyntiehto on Valion mukaan tullut tarpeettomaksi.
19. Lisäksi Valiolle aiheutuu merkittäviä tappioita lisääntyneistä kermaos- toista, silloin kun kiintiöstä ostetaan pelkkää kermakomponenttia. Tällöin Valiolle jää jalostettavaksi raakamaidon sisältämä kuorittu maito, joka tämän hetkisen maailmanmarkkinahinnan mukaan on heikosti kannattavaa. Valion mukaan tätä ei ole otettu huomioon raakakerman hinnassa.
20. Valio ei ole voinut varautua vuoden 2017 aikana tapahtuneeseen raakakermaostojen kasvuun. Valiolle aiheutuu ennakoimattomasta tilanteesta tappioita, jotka ovat seurausta siitä, että Valio ei raaka-aineen niukkuu-

den vuoksi kykene suoriutumaan kaikista loppuvuodelle sovitusta voitoimituksista. Tästä seuraa myynnin menetyksiä sekä mahdollisia sopimussakkoja.

21. Vakiodun maidon myyntiehdon poistamista Valio perustelee myös kilpailulain 30 §:n mukaisella muulla painavalla syyllä. Painava syy on ehdon vähäinen tai olematon käyttö.
22. Valion esittämiä perusteluja on käsitelty yksityiskohtaisemmin alla jaksossa 6.3.

6 Kilpailuoikeudellinen arviointi

6.1. Yrityskaupan ehtojen muuttamista koskeva kilpailulain säännös

23. Kilpailulain 30 §:n 1 momentin perusteella Kilpailu- ja kuluttajavirasto voi hakemuksesta poistaa yrityskaupan toteuttamiselle asetetun ehdon tai lieventää sitä markkinaolosuhteiden olennaisen muutoksen tai muun painavan syyn johdosta. Ehtojen muuttaminen on lähtökohtaisesti poikkeuksellinen toimenpide. Säännöstä voidaan soveltaa esimerkiksi, jos kilpailutilanne on olennaisesti muuttunut uuden merkittävän yrityksen alalle tulon seurauksena (hallituksen esitys 243/1997 vp, s. 29).
24. Ehtojen poistamista hakevan yrityksen tulee kyetä näyttämään markkinaolosuhteiden olennaisesti muuttuneen tai muun painavan syyn olevan olemassa.

6.2. KKV:n asiassa tekemät selvitykset

25. KKV on kuullut erikokoisia kiintiömaitoasiakkaita Valion ehtomuutoshakemuksen johdosta. Moni vastanneista markkinatoimijoista kuvaili Valion asemaa raakamaidon hankintamarkkinoilla edelleen vahvaksi, mutta oli valmis hyväksymään Valion hakeman muutoksen komponenttiosioihin. Muutosta vastustivat lähinnä Arla Oy (jäljempänä "Arla"), Kesko Oyj ja Lidl Suomi Kommandiittiyhtiö. Osa markkinatoimijoista kertoi joko omaa yritystään tai toista toimijaa koskeneesta raaka-ainepulasta vuoden 2017 aikana.
26. KKV on myös tarkastellut toteutuneita komponenttiosioita vuosina 2008–2017 Valion toimittaman kuukausikohtaiset ja asiakaskohtaiset kiintiöostot sisältävän tilaston perusteella ja verrannut niitä hakemuksen mukaisiin enimmäismääriin. Lisäksi KKV on tarkastellut Valion toimittamia

voin ja rasvattoman maitojauheen maailmanmarkkinahintoja vuosilta 2001–2017.

6.3. KKV:n arvio Valion esittämistä perusteista

6.3.1. Markkinaolosuhteiden olennainen muutos

6.3.1.1. Maailmanmarkkinahintojen vaihtelu

27. Raakamaidon sisältämien komponenttien maailmanmarkkinahinta perustuu rasvattoman maitojauheen (*skimmed milk powder*, SMP), rasvattoman maitojauheen (*butter milk powder*, BMP) ja voin hintoihin. Valion mukaan maidon komponenttien maailmanmarkkinahintojen suuri vaihtelu eli hintavolatiliteetti alkoi vuonna 2007. Tätä ennen maailmanmarkkinahinnat sekä rasvattoman maitojauheen ja voin välinen hinnanero ovat olleet erittäin vakaita. Tästä johtuen vuosien 2000 ja 2004 yrityskauppapäätöksissä ei osattu ottaa huomioon komponenttien arvostusten vaihtelua.
28. KKV on tarkastellut aikavälillä 2008–2017 voin EU-keskihinnan vaihtelun suhdetta kuukausittaisiin kokonaiskermaostoihin kiintiöstä sekä rasvattoman maitojauheen EU-keskihinnan suhdetta kuukausittaisiin kuoritun maidon kokonaisostoihin kiintiöstä. Molempien osalta on havaittavissa kiintiöostojen korreloivan maailmanmarkkinahinnan kanssa pääosan arviojaksosta.¹² Tämän perusteella voidaan päätellä, että markkinahintojen muutokset ainakin EU tasolla vaikuttavat kiintiöostoihin ja lisäävät kulloinkin tuotto-odotuksiltaan kannattavamman komponentin kysyntää kiintiöstä.
29. KKV on myös tarkastellut rasvattoman maitojauheen ja voin EU-keskihintojen kehitystä vuosina 2001–2017. Tarkastelu osoittaa, että maailmanmarkkinahinnat ovat molempien tuotteiden osalta olleet vakaita vuoden 2007 alkuun asti, jonka jälkeen hinnat ovat vaihdelleet merkittävästi. Myös hintojen välinen ero oli vakaa vuoteen 2006 asti, jonka jälkeen myös se on vaihdellut enemmän. Lisäksi tarkastelu osoittaa, että vuoden 2016 lopusta alkaen voin maailmanmarkkinahinta on noussut

¹² Kuoritun maidon kiintiöostot laskivat vuoden 2009 lopusta ja eivät korreloineet rasvattoman maitojauheen keskihintaa ennen 2012 alkua. Tämä on KKV:n arvion mukaan selitettävissä Arlan reagoinnilla vuoden 2009 ehtomuutokseen.

selvästi ja rasvattoman maitojauheen maailmanmarkkinahinta taas laskenut. Tämä muutos on johtanut koko tarkastelujakson selkeästi suurimpaan hintaeroon näiden kahden tuotteen välillä.

30. KKV:n arvion mukaan markkinaolosuhteet ovat siten tältä osin muuttuneet verrattuna ehtojen asettamishetkellä vallinneeseen markkinatilanteeseen. Maailmanmarkkinahintojen volatiliteetti ei KKV:n arvion mukaan ole tilapäinen markkinailmiö.¹³

6.3.1.2. Muutokset kiintiöasiakkaiden maidon vastaanotto- ja yhteiskäsittelykapasiteetissa

31. Valion hakemuksen mukaan kaikilla sen tosiasiallisilla kilpailijoilla on oma raakamaidon vastaanotto- ja yhteiskäsittelykapasiteetti¹⁴, toisin kuin vuoden 2000 yrityskauppapäätöksen aikana. Tätä väitettä Valion mukaan vahvistaa kiintiömaitoasiakkaiden vaihtelevat komponenttiosotot, jotka osoittavat näiden riippumattomuutta komponenttimyynnistä. Valio mainitsee Arlalle vuonna 2009 valmistuneen raakamaidon vastaanottoyksikön sekä Kaslink Foods Oy:n (jäljempänä "Kaslink") vuonna 2014 hankkiman vastaanotto- ja yhteiskäsittelykapasiteetin.
32. Kilpailuviraston vuonna 2009 antamassa ehtomuutospäätöksessä on arvioitu alalle tulon ja maidon kuorintakapasiteetin yhteyttä. Markkinatoimijat katsoivat tällöin vastineissaan, että toimijalla, jonka kuorittuun maidon käyttötarve on 300 000–500 000 litraa kuukaudessa, on riittävät resurssit hankkia omaa kuorintakapasiteettia ja näin ollen myös mahdollisuus laajentaa omaa toimintaansa. Päätöksessä katsottiin, että nestemaitomeijereillä on tyypillisesti omaa kuorintakapasiteettia, ja toiminnan laajentumassa myös resurssit lisätä kapasiteettia luonnollisesti paranevat.
33. Etenkin Arla on Valion hakemuksen johdosta antamassaan vastineessaan esittänyt väitteitä kuivauskapasiteetin¹⁵ riittämättömyydestä sekä ehdotettujen enimmäisostojen johdosta kiintiöstä ostettavien pienten määrien erilliskäsittelyn tehottomuudesta. Useampi toimija on kuitenkin ostanut kiintiöstä raakakermaa tai kuorittua maitoa hakemuksen mukaisen enimmäisrajojen tuntumassa tai niiden alapuolella, mikä viittaa siihen, että myös pienempien määrien erilliskäsittely olisi kannattavaa.

¹³ Maailmanmarkkinahintojen heilahtelua on käsitelty muun muassa Luonnonvara- ja biotalouden tutkimuksessa 58/2015, Maidon hintariskeihin varautuminen.

¹⁴ Maidon yhteiskäsittelyllä tarkoitetaan maidon separointia, vakiointia ja lämpökäsittelyä sekä mahdollisia muita käsittelyjä meijerissä. Separointi tarkoittaa rasvan mekaanista erottamista raakamaidosta ja sen seurauksena syntyy kuorittua maitoa ja raakakermaa. Separoinnista voidaan käyttää myös termiä maidon kuorinta.

¹⁵ Maitojauheita valmistetaan maitoa kuivaamalla.

34. KKV katsoo, että markkinatoimijoiden maidon vastaanotto- ja yhteiskäsittelykapasiteetti on vuosien 2000 ja 2004 yrityskauppapäätösten jälkeen lisääntynyt. Lisäksi KKV on arviossaan kiinnittänyt huomiota siihen, että Arla on merkittävä meijerialan toimija Suomessa ja Euroopassa ja, että sillä on resursseja tehdä tarvittavia investointeja kapasiteettiinsa Suomessa. Kiintiömaitoehdot sekä hakemuksen mukaista muutosta enimmäismääriin voidaan tarkastella myös dynaamisen kilpailun näkökulmasta ottaen huomioon erityisesti ehdon vaikutuksen meijereiden investointikannustimiin. KKV:n arvion mukaan komponenttien myyntiehto nykyisellään saattaa heikentää Valion kilpailijoiden kannustimia investoida esimerkiksi omaan kuivatus-, maidon vastaanotto- ja yhteiskäsittelykapasiteettiin, sillä komponentteja on rajoituksetta saatavilla suoraan kiintiöstä. Samalla Valion liiketaloudellinen päätöksenteko häiriintyy, kun se ei vaihtelevien komponenttiosojen muutoksista johtuen kykene ennalakoimaan liiketoimintaansa.

6.3.2. Muu painava syy

6.3.2.1. Vaihtelevien komponenttiosojen vaikutus Valion liiketoimintaan

35. Valion mukaan sille jää kermaostojen seurauksena jalostettavaksi tämän hetkisten maailmanmarkkinahintojen mukaisesti kannattamattomampaa komponenttia eli kuorittua maitoa, jonka se voi vallitsevassa markkinatilanteessa jalostaa lähinnä rasvattomaksi maitojauheeksi. Tästä aiheutuu Valion mukaan tappioita verrattuna tilanteeseen, jossa sillä olisi lopputuotteiden valmistukseen käytettävissään myös maidon rasvakomponentti. Vastaavasti Valiolle aiheutuu myös tappioita verrattuna tilanteeseen, jossa kiintiöstä ostettaisiin raakamaitoa, jolloin vastuu myös heikommin kannattavan komponentin jalostuksesta olisi kiintiöasiakkaalla.
36. Valio katsoo, että komponenttikaupassa noudatettava arvosuhdehinnoittelu ja Valion koko tuoteportfolion maitotuottoon perustuva tuottajahinta eivät ota huomioon maailmanmarkkinahintojen muutoksia. Valion mukaan kiintiömaitokaupan tulisi olla kustannusvastaavaa yrityskauppapäätösten raakamaidon hinnoittelua koskevan ehdon mukaisesti.
37. Valio on hakemuksensa perusteena vedonnut myös siihen, että sille on aiheutunut tappiota myynnin menetyksestä ja sopimussakoista, jotka ovat seurausta siitä, että ennakoitua merkittävästi suurempien raakakermaostojen vuoksi Valio ei kykene suoriutumaan omista sopimusvelvoitteistaan. Osa KKV:n kuulemista kiintiöasiakkaista katsoi vastineissaan,

että Valion tulisi kyetä liiketoiminnassaan ottamaan huomioon komponenttiostojen vaihtelut, sillä ne ovat osa voimassa olevaa ehtoa.

38. Myös KKV:n arvion mukaan Valion tulee lähtökohtaisesti pystyä varautumaan kiintiöehdon sallimiin komponenttiosoihin ja ottaa nämä huomioon suunnitellessaan liiketoimintaansa. Tältä osin muuttuneet markkinaolosuhteet ovat kuitenkin ehtojen asettamishetkellä vallinneesta tilanteesta poiketen johtaneet entistä suurempiin vaihteluihin komponenttiosastoissa, mikä taas on heikentänyt Valion liiketoiminnan ennustettavuutta tavalla, jota ei ole huomioitu ehtoja asetettaessa.
39. Toisaalta selvitys myös osoitti, että raakakermaa on ostettu kiintiöstä ensisijaisesti vastaamaan kotimaan markkinoiden rasvapohjaisten tuotteiden kasvaneeseen kysyntään.
40. Useat markkinatoimijat ovat vastineissaan katsoneet, että vallitseva markkinaolosuhde on ohimenevä. Tämä ei kuitenkaan KKV:n arvion mukaan tarkoita sitä, että Valion liiketoiminnan ennustettavuus paranisi voin ja rasvattoman maitojauheen maailmanmarkkinahintojen muuttuessa. Kuten edellä on todettu, KKV:n arvion mukaan maailmanmarkkinahintojen volatiliteetti on pysyvämpi muutos markkinoissa.
41. Kiintiömaitoehdolla turvataan raakamaidon riittävää saatavuutta ja lopputuotemarkkinoiden kilpailua. Tämä ei kuitenkaan KKV:n näkemyksen mukaan tarkoita sitä, että kiintiöehdon tulisi mahdollistaa kiintiöostojen rajaton kohdistaminen kulloisenkin maailmanmarkkinatilanteen kannalta parhaiten kannattavaan komponenttiin. Kiintiöehdon tarkoituksena ei KKV:n näkemyksen mukaan ole myöskään ollut heikommin kannattavan tuotteen jalostuksesta aiheutuvan liiketoiminnallisen riskin siirtäminen Valiolle. KKV:n arvion mukaan nykyisessä markkinatilanteessa Valio joutuu ottamaan kantaakseen liiketoimintaan normaalisti kuuluvaa riskiä kilpailijoidensa puolesta.
42. Kuten edellä on kuvattu, vuosien 2000 ja 2004 yrityskaupparatkaisujen aikaan markkinat olivat helpommin ennustettavissa. KKV:n arvion mukaan maailmanmarkkinahintojen volatiliteetin lisääntyminen ja siitä aiheutuva komponenttien kiintiöostojen vaihtelu ovat johtaneet Valion liiketoiminnan ennustettavuuden heikentymiseen muutoin kuin tilapäisesti. Vastaavasti se on antanut mahdollisuuden käyttää hyväksi kiintiöehtojen mukaista mahdollisuutta komponenttiosoihin tavalla, joka ei ole sopuisuudessa yrityskaupan ehtojen tarkoituksen kanssa.

6.3.2.2. Vakioidun maidon myyntiehdon poistaminen

43. Vakioitua maitoa on ostanut kiintiöstä ainoastaan Kaslink vuosina 2009–2014. Suurin osa vastineen antaneista markkinatoimijoista ei vastustanut vakioidun maidon myyntiehdon poistamista. KKV:n selvityksissä ei ole myöskään tullut esiin viitteitä siitä, että jokin toimijoista suunnittelisi ostavansa kiintiöstä vakioitua maitoa.
44. KKV:n selvityksissä ei ole ilmennyt, että vakioidun maidon myyntiehdolla olisi vaikutuksia kilpailuun lopputuotemarkkinoilla. Selvityksissä ei ole myöskään noussut esille muita syitä, jotka puoltaisivat ehdon säilyttämistä nykyisellään.

6.3.3. Hakemuksen mukaisten enimmäisrajojen vaikutus ostoihin kiintiöstä

45. Valio on esittänyt ensisijaisessa hakemuksessaan kuoritun maidon kuukausittaiseksi ja asiakaskohtaiseksi enimmäisrajaksi 500 000 litraa ja kerman osalta 60 500 litraa. Toissijaisesti Valio hakee, että näiden rajojen ylittävät kiintiöostot olisi tehtävä maidon luontaisen koostumuksen suhteessa kahtena komponenttina.

Kuorittu maito

46. KKV on tarkastellut kuoritun maidon kuukausittaisia ostoja kiintiöstä ajalla 2008–2017 ja arvioinut niitä suhteessa haettuun ehtomuutokseen. Selvityksen perusteella Valion hakemuksen mukainen 500 000 litran kuukausiraja ei merkittävästi muuttaisi nykytilaa kuoritun maidon kiintiöostossa, jotka ovat vähentyneet vuoden 2009 ehtomuutoksen jälkeen. Tämän jälkeen suurin kuoritun maidon ostaja on ollut Kaslink, jolla on vuodesta 2014 lähtien ollut omaa maidon vastaanotto- ja yhteiskäsittelykapasiteettia. Kaslink ei ole ostanut kuorittua maitoa enää vuonna 2017.
47. KKV:n arvion mukaan hakemuksen mukainen muutos kuoritun maidon kuukausittaiseksi ja asiakaskohtaiseksi enimmäisrajaksi mahdollistaa myös tulevaisuudessa alalle tulon sekä turvaa riittäväällä tavalla lopputuotemarkkinoiden kilpailua.

Raakakerma

48. KKV:n selvitysten mukaan vuoden 2017 aikana kiintiöstä on ostanut raakakermaa kaikkiaan viisi toimijaa. Merkittävin raakakerman ostaja ennen vuoden 2016 syksyä on ollut Kaslink. Aikavälillä 2009–2014 ainoastaan Kaslinkin raakakermaostot ovat ylittäneet Valion hakemuksen mukaisen

enimmäisrajan kiintiökerman kuukausiostoille. Kaslink on ostanut lähes vastaavassa määrin kuorittua maitoa, joten Valiolle ei ole jäänyt jalostettavaksi kumpaakaan komponenttia. KKV on arviossaan ottanut huomioon sen, että Kaslinkilla on vuodesta 2014 lähtien ollut omaa maidon vastaanotto- ja yhteiskäsittelykapasiteettia. Kaslink on lopettanut raakakerman kiintiöostot vuoden 2016 aikana ja jatkanut niitä 2017 syksyllä. Kaslink ei vastineensa mukaan valmista voita ja se on ostanut kiintiöstä raakakermaa tasatakseen tuotannon ja kysynnän vaihteluita.

49. Osuuskunta Satamaito on aloittanut raakakermaostot kiintiöstä [REDACTED] ja Osuuskunta Maitokolmio, Osuuskunta Maitomaa sekä Arla [REDACTED]
50. KKV:n tarkastelu osoittaa, että ennen vuoden 2016 lopulla selvästi lisääntyneitä raakakerman ostoja, useimpien kiintiöasiakkaiden kerman ostot ovat jääneet alle Valion hakemuksen mukaisen enimmäisrajan. Ainoastaan Kaslink on ostanut raakakermaa selvästi hakemuksen mukaista enimmäismäärää enemmän. Tältä osin on huomattava, että nämä ostot ajoittuvat ajankohtaan, jolloin Kaslinkilla ei ollut vielä omaa raakamaidon vastaanotto- ja yhteiskäsittelykapasiteettia ja, että Kaslink on samaan aikaan ostanut kiintiöstä myös kuorittua maitoa.
51. KKV on arviossaan kiinnittänyt huomiota myös siihen, että asiakkaat, joiden kiintiöostot ovat ylittäneet hakemuksen mukaiset enimmäisrajat, ovat muihin kiintiöasiakkaisiin verrattuna suuria ja keskisuuria toimijoita, joilla on tuotevalikoimassaan sekä rasva- että proteiinituotteita. Valion kilpailijoista [REDACTED] Vuosina [REDACTED] Arla ei ole ostanut kiintiöstä raakakermaa. KKV on arviossaan huomoinut sen, että Arla on iso toimija, joka Valion kilpailijoista parhaiten pystyy ohjaamaan tuonti- ja vientivirtojaan sekä kantamaan riskiä raaka-aineen niukkuudesta. Tästä on KKV:n arvion mukaan osoituksena muun ohella se, että Arlan Suomessa myytävistä kerma- ja rasvapitoisista tuotteista esimerkiksi Ingmariini ja valtaosa juustoista valmistetaan Suomen ulkopuolella.

6.4. Ehtojen voimaantulo

52. KKV on haettujen muutosten voimaantuloa arvioidessaan ottanut huomioon sekä kiintiömaitoasiakkaiden että Valion tilanteen. Arla on vastineessaan katsonut, että jos KKV päätyy hyväksymään ehtomuutoksen, tulisi

muutos toteuttaa 3–5 vuoden siirtymäajalla, ettei Arlan voin myynti romahta raaka-aine pulasta johtuen. KKV katsoo, että Arla on merkittävä meijerialan toimija Suomessa ja Euroopassa. Sillä on suuret taloudelliset, tuotannolliset ja teknologiset resurssit mukauttaa toimintaansa. KKV on siirtymäajan tarvetta arvioidessaan ottanut huomioon myös sen, että Arla aloitti raakakerman ostot kiintiöstä [REDACTED] Kyse ei ole siten pitkäkestoisesta ja vakiintuneesta liiketoiminnasta ja ehtojen muutoksen seurauksena lähinnä palataan [REDACTED] vallinneeseen tilanteeseen.

53. Ottaen huomioon kuoritun maidon kiintiöostojen vähäinen vaikutus suhteessa nykytilaan sekä raakakerman ostojen tilanne ennen syksyllä 2016 alkanutta ostojen kasvua, on 1.1.2018 ehtojen voimaan tulon päivänä oikeasuhtainen tasapainottamaan Valiolle aiheutuneen liiketoiminnan ja sen suunnittelun ongelmat sekä kiintiömaitoasiakkaiden ehtomuutokseen sopeutumisen. Vakioidun maidon osalta ehdon voimaantuloajalla ei ole vaikutusta markkinatoimijoille.

6.5. KKV:n johtopäätökset

54. KKV on arvioinut Valion esittämiä perusteita kiintiömaitoehdon asettamisen jälkeisistä muuttuneista markkinaolosuhteista sekä muista painavista syistä, joiden perusteella asetettuja ehtoja voidaan lieventää tai ne voidaan poistaa kilpailulain 30 §:n perusteella.
55. KKV:n arvion mukaan Valion ensisijainen hakemus kuoritun maidon ja raakakerman osalta on oikeasuhtainen verrattuna tapahtuneisiin markkinaolosuhteiden muutoksiin ja muihin painaviin syihin. Lisäksi vakioidun maidon myyntiehdon poistaminen ei vaikuta lopputuotemarkkinoiden kilpailuun.
56. Valion ehtomuutos voi tulla voimaan 1.1.2018 aiheuttamatta suhteetonta haittaa kiintiömaitoasiakkaille.

7 Päätös

57. KKV hyväksyy Valion hakemuksen viraston kahdessa yrityskauppapäätöksessään (dnrot 1151/81/1999 ja 619/81/2004) asettaman ehdon lieventämiseksi. Ainoastaan ehdon kohta "Raakamaito" muuttuu, ja muuttuneet ehtokohdat on korostettu alla kursivoidulla tekstillä. Vuoden 2009 ehtomuutoksella ehtoon lisätyt kohdat liittyen kuoritun maidon ja täysmaitoa vähärasvaisemman maidon hinnoitteluun 500 000 litran ylittävissä kuukausiostoissa muuttuvat tällä ehtomuutoksella tarpeettomiksi ja ne

poistetaan ehdosta. Ehdot tulevat voimaan 1.1.2018 ja ne kuuluvat seuraavasti:

Valio sitoutuu siihen, että kotimaan markkinoiden Valioryhmästä riippumattomat varteenotettavat tosiasialliset ja potentiaaliset kilpailijat voivat ostaa Valiolta vuosittain yhteensä enintään 150 milj. l¹⁶ raakamaitoa.

Kilpailijat voivat ostaa tuotteen *raakamaitona, kuorittuna maitona tai kermana*. Ostomäärä lasketaan vastaavana raakamaitona. *Kilpailija voi ostaa kiintiöstä kuorittua maitoa enintään 500 000 litraa kuukaudessa ja kermaa 60 500 litraa kuukaudessa*. Mikäli Valion kokonaishankintamäärä Suomesta laskee nykyiseltä 1,77 mrd litran vuositasolta, laskee mainittu raakamaidon myyntivelvoite samassa suhteessa.

Raakamaidon myyntihintana käytetään Valion oman meijerialan teollisuuden keskimääräistä ostohintaa. Kuitenkin mikäli asiakas vaatii normaalista raakamaidon hankintaliiketoiminnasta poikkeavia järjestelyjä (esimerkiksi poikkeuksellisen pitkiä kuljetusjärjestelyjä taikka pieniä toimituseriä), Valio voi lisätä hintaan kohtuulliset ja syrjimättömät kustannusvastaavat lisäkustannukset.

Valio sitoutuu siihen, että raakamaidon hinnoittelun avulla ei siirretä Valion tulosta (esimerkiksi muiden liiketoimien taikka rahoitusjärjestelyjen tuottoa) osakkaille tai tuottajille taikka siirretä kyseisten asiakkaiden maksettavaksi Valioryhmän muita kustannuksia. Valion oman teollisuuden keskimääräinen ostohinta ei voi ylittää hintaa, joka takaa Valion kotimaiselle maidonjalostustoiminnalle kohtuullisen katteen. Valion teollisuuden keskimääräisen ostohinnan määrittelyssä otetaan huomioon kaikki osuuskuntien Valiolle suorittamat maksut, joilla tosiasiallisesti alennetaan Valion raakamaidon hankintakustannusta (esimerkiksi osuuskuntien Valiolle suorittamat markkinointi- tms. maksut).

¹⁶ Tähän määrään lisätään 35 miljoonaa litraa raakamaitoa 8.10.2004 annetun Valio / Meijeriosuuskunta Milkan Vöyrin juustoliiketoiminta -yrityskauppapäätöksen (dnro 619/81/2004) mukaisesti.

Täysmaidon ja kerman myyntihinta lasketaan raakamaidon ostohinnasta alalla yleisesti käytetyn arvosuhteen (rasva/valkuainen) perusteella lisättynä kohtuullisilla ja kustannusvastaavilla käsittelykustannuksilla.

Valio sitoutuu siihen, että hinnat ovat syrjimättömiä ja että se kohtelee kyseisiä asiakkaitaan muutenkin syrjimättömästi (esimerkiksi tuotteiden laadun, hankintaan mahdollisesti sisältyvien palveluiden ja muiden hyödykkeiden suhteen).

Kaupankäynnin edellytyksenä on, että asiakkaat tekevät Valion kanssa puitesopimuksen, jossa on esitetty arviot toimitusmääristä ja -ajoista ja muut toimitusta koskevat keskeiset yksityiskohdat. Puitesopimus tulee tehdä kahdeksitoista (12) kuukaudeksi tai toistaiseksi neljän (4) kuukauden irtisanomisajalla. Valio ei ole oikeutettu irtisanomaan puitesopimusta ilman erityistä syytä. Puitesopimus ei ole asiakasta sitova hankintasopimus.

Lopulliset tilaukset tulee tehdä siten, että asiakas antaa kohtuullisessa ajassa tietyille toimitusviikolle päiväkohtaisen tilauksen ja ennakoarvion lopullisesta toimitustarpeesta tietyille viikojaksolle. Valio ei ole oikeutettu kieltäytymään toimituksista eikä muuttamaan toimituksen sisältöä ilman erityistä syytä.

Jäljempänä kohdassa 8 mainittu asiantuntija antaa ratkaisuehdotuksen mahdollisissa ylikysyntä- ja muissa ristiriitatilanteissa.

Ehto tulee voimaan kahden (2) kuukauden kuluttua hyväksyvän yrityskauppapäätöksen antamisesta. Valio sitoutuu aloittamaan raakamaidon toimituksia koskevat neuvottelut ilman sitoumuksia välittömästi tämän päätöksen antamisen jälkeen.¹⁷

8 Sovelletut säännökset

58. Kilpailulaki (948/2011) 30 §.

¹⁷ Tämä viittaa alkuperäisen ehdon voimaan tuloon. KKV:n päätöksen kohteena oleva ehtomuutos tulee voimaan 1.1.2018.

9 Muutoksenhaku

59. Kilpailu- ja kuluttajaviraston tässä asiassa antamaan päätökseen saa haakea muutosta markkinaoikeudelta kilpailulain 44 §:n mukaan siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään. Valitusosoitus on päätöksen liitteenä.

10 Lisätiedot

60. Lisätietoja päätöksestä antaa tutkija Lauri Kirkkola, puhelin 029 505 3073, sähköposti etunimi.sukunimi@kkv.fi.

Pääjohtaja

Juhani Jokinen

Tutkija

Lauri Kirkkola